

Primljeno: travanj 2009.

Prikaz knjige: John Olsson – FORENZIČKA LINGVISTIKA Continuum International Publishing Group Ltd., 2008.

Da teorija i praksa mogu i moraju ići ruku pod ruku, posebice u novim disciplinama, potvrđuje i knjiga Johna Olssona pod naslovom *Forensic Linguistics, An Introduction to Language, Crime and the Law* (Forenzička lingvistika) čije je drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje tiskano u ožujku 2008. godine u opsegu od 256 stranica, izdavača Continuum International Publishing Group Ltd. (ISBN 0826461085). Sam autor u predgovoru drugom izdanju izražava zadovoljstvo činjenicom da je prvo izdanje doživjelo tri dotiska u roku od tri godine, te da je knjiga uvrštena u popis obvezatne literature na mnogima sveučilištima i fakultetima, a nalazi se i na policama knjižnica širom svijeta.

Knjiga je namijenjena i korisna kako studentima više različitih pojedinačnih i interdisciplinarnih studija tako i širokom krugu pravnih stručnjaka i specijalističkih usmjerenja, od odvjetnika do sudaca, psihologa i sociologa, grafologa i inženjera, a prije svega užim specijalnostima forenzičara, lingvista i kriminalista.

Forenzička lingvistika kao nova disciplina koja u sebi sublimira nekoliko različitih znanstvenih područja, ima sve širu primjenu u razjašnjavanju kaznenih djela. Može se tumačiti s forenzičkog i s lingvističkog gledišta. Kod nas se za sada primjenjuje u ograničenom opsegu uglavnom u kriminalističkoj praksi, dok za njenu teorijsku implementaciju nedostaje prikladne literature.

Drugo izdanje Olssonove knjige *Forensic Linguistics* pojavljuje se u pravom trenutku kao dobar temelj za razvoj ove discipline u Hrvatskoj. Autor je ravnatelj Instituta za forenzičku lingvistiku u Sussexu (Engleska) i jedan je od najpoznatijih forenzičkih lingvista u europskim i svjetskim okvirima.

Knjiga se sastoji od 13 poglavlja koja gotovo u pravilu završavaju vrlo korisnim zaključnim razmatranjima i upućivanjem na sljedeće poglavlje, te dodataka koji čine analizirani tekstovi (Dodatak 1), tablica s međunarodnom fonetskom abecedom (Dodatak 2), Kodeks postupanja IAFPA – *International Association for Forensic Phonetics and Acoustics* (Dodatak 3), bilješke o Daubertu (Dodatak 4) i izbor autorovih novijih slučajeva (Dodatak 5). Popis literature sadrži preko 100 bibliografskih jedinica na engleskom, te nekoliko naslova na njemačkom jeziku.

U **1. poglavlju** pod naslovom *What is forensic linguistics?* autor definira disciplinu, određuje njene okvire i dosege, navodi kratki povijesni razvoj i završava upućivanjem na praksu, odnosno pravnu regulativu sudskog vještačenja na međunarodnoj razini. Tako, primjerice, saznajemo da nije moguće sa sigurnošću reći u kojem je točno trenutku

forenzička lingvistika nastala, a da se naziv rabi od 1968. godine. Kao u svakoj novoj disciplini, za sada ne postoji kodificirana definicija forenzičke lingvistike. Autor je u svojoj knjizi definira iz perspektive primijenjene lingvistike, a njegova definicija u slobodnom prijevodu glasi: "Forenzička lingvistika je primjena lingvističkog znanja na određeno društveno okruženje, točnije na određeni pravni *forum* (od riječi *forum* nastala je riječ *forenzička*). U najširem smislu možemo reći da je forenzička lingvistika dodirna točka između jezika, zločina i prava, pri čemu pravo uključuje policiju, sudstvo, zakonodavstvo, kao i pravne sporove ili sudske postupke koji samo potencijalno uključuju neko kršenje zakona ili potrebu za pravnim lijekom." (Olsson, 2008:10).

U **2. poglavlju** – *Previous authorship studies* – razmatra se pitanje forenzičkog utvrđivanja autorstva, počevši od rasprava o autorstvu Biblije do kasnijih statističkih studija i primjene računalne tehnologije za potrebe forenzičke lingvistike.

Pojedinac i njegov jezični stil, odnosno individualni načini rabljenja jezika tema su **3. poglavlja** – *Individuals and language use* – što se u forenzičkoj lingvistici naziva "lingvističkim otiskom"¹ (*linguistic fingerprint*) po analogiji s otiskom prsta. Na ovom mjestu potrebno je istaknuti da se prevedenica "lingvistički otisak" može smatrati preporučenim nazivom koji još nije usvojen među stručnjacima u Hrvatskoj, premda se načelno može postaviti pitanje, postoji li kod nas u ovom trenutku forenzički lingvist kao zanimanje.

Sljedeće, **4. poglavlje** – *Variation* – bavi se varijacijama u tekstovima istog autora, razlozima za njihovo nastajanje, njihovu mjerljivost i eventualnu predvidivost, odnosno načinima pouzdanog utvrđivanja autorstva.

U **5. poglavlju** – *Authorship comparison* – daje se prikaz metoda utvrđivanja, usporedbe ili identifikacije autorstva. Prije svega autor nastoji definirati autorstvo kroz navedene postupke naglašavajući da nije dovoljno pronaći sličnosti ili razlike između dva stila u tekstu, nego je potrebno istražiti "dublje" jezične slojeve. Za jezičnu identifikaciju koristi se i statističkim metodama poznatim iz korpusne lingvistike kako bi kvantificirao razlike, te komparacijom i skalom prosudbe vjerojatnosti autorstva. U zaključku poglavlja autor obrazlaže pomalo neformalni opis primijenjenih metoda potrebom da se statistička pitanja zbog svoje važnosti obrade u posebnom djelu. Ovo opsežno poglavlje sadrži također primjere praktičnih postupaka te rezultate analize, što može korisno poslužiti stručnjacima koji se tek počinju baviti takvom vrstom vještačenja.

Vještačenje forenzičkog lingviste na sudu i postojeći pravni temelji u nekoliko zemalja tema su **6. poglavlja** – *Evidence in court*.

U **7. poglavlju** – *Non-authorship cases* – prikazuju se i tumače različiti drugi slučajevi koji ne pripadaju neposredno kategoriji autorstva, primjerice, osporavanja, poricanja, dezinformiranja, podrijetlo teksta, točnost zapamćivanja i/ili bilježenja, zloporaba jezika/govora tijekom sudskog postupka i sl.

Naslov **8. poglavlja** je "Profiliranje autorstva" – *Authorship profiling* – što autor definira kao analizu jezične uporabe temeljem koje se pojedinac profilira kao autor, i

¹ Zapravo se radi o "lingvističkim individualnim sadržajima (karakteristikama)" koji u forenzičkoj lingvistici služe za diferencijalnu identifikaciju po varijablama koje lingvistički stručnjaci, vještaci traže i promatraju u analiziranom tekstu.

potkrjepljuje svoju tezu o autorskom profiliranju navodeći nekoliko tipičnih elemenata koji se rabe u te svrhe.

Temom plagijata autor se bavi u **9. poglavlju** – *Plagiarism* – naglašavajući potrebu utvrđivanja smjera plagiranja kao važnog elementa u forenzičkoj lingvistici ako se ima na umu da se većina istraga bavi otkrivanjem plagijata zanemarujući njegov smjer. Autor navodi poznate tvrdnje o plagijatu kako bi objasnio plagiranje u lingvističkom smislu. Pitanje istinitosti i vjerodostojnosti (is)kazivanja javlja se kao jedno od ključnih pitanja na koje odgovaraju forenzički lingvist i forenzički psiholog, svaki iz svog kuta gledanja, i koje ima veliku istražnu vrijednost.

Autor je toj temi posvetio **10. poglavlje** i naslovio ga *Veracity in language*. S lingvističkog gledišta nudi se čitav niz praktičnih uputa za postupanje kroz odabrane primjere iz autorove bogate prakse. Također obrazlaže kategorije pripovjednih iskaza s obzirom na vrijeme i mjesto jer detalji vezani za ove dvije kategorije ponekad nesvjesno dovode do samoinkriminacije onoga tko daje iskaz.

Poglavlje 11. – *Forensic text types* – posvećeno je tipovima forenzičkih tekstova i metodama njihove analize.

Kao posebno važno tematsko područje u kriminalističkoj obradi javlja se *forenzička fonetika* kojoj je autor posvetio **12. poglavlje** svoje knjige – *Forensic phonetics* – a definira je kao uporabu tehničkih sredstava za analizu glasa u kriminalističke svrhe. Prema autoru, to uključuje različite tehnike usporedbe glasa, laičko prepoznavanje glasa, transkripciju govora, utvrđivanje vjerodostojnosti snimki i sl.

Tematiku dalje razrađuje u **13. poglavlju** pod naslovom "Napomene o fonetskoj transkripciji" – *Notes on Forensic Transcription*. Današnje telekomunikacijske mogućnosti i njihova dostupnost navode na zaključak da će se forenzička fonetika sve više koristiti u kriminalističke svrhe, a to znači da će se pred forenzičke fonetičare postavljati sve veći zahtjevi prilikom vještačenja na sudu. Tome nas uče posljednja dva poglavlja knjige Johna Olssona.

Knjiga se može preporučiti kao izuzetno korisno štivo širokom krugu stručnjaka različitih profila. Njen doprinos razvoju forenzičke lingvistike kao nove discipline u svijetu i kod nas nije zanemariv, posebice ako se uzme u obzir da primjena lingvističkih metoda u kriminalističkoj istrazi postaje nezaobilazni čimbenik. Knjigu će svatko rado imati na radnom stolu kao priručnik, čak i ako se forenzičkom lingvistikom bavi samo posredno. Važno je također znati da je hrvatski prijevod knjige u pripremi za tisak.

Prikaz pripremila: Dragica BUKOVČAN*

* dr. sc. Dragica Bukovčan, profesorica visoke škole na Visokoj policijskoj školi MUP-a RH, Zagreb.